

The Responsibility of the Successor State in Syria Regarding Foreign Support

Mohammadjavad Heydarian Dolatabadi Corresponding Author, PhD Candidate in Public International Law, Faculty of Law and Political Science, Kharazmi University, Tehran, Iran. mj.heydarian@khu.ac.ir

Ehsan Aliakbari Baboukani Associate Professor, Faculty of Theology, University of Isfahan, Isfahan, Iran. e.aliakbari@ahl.ui.ac.ir

Article Info

Article Type:
Reserch Article

Date received:
2025/06/11

Date approved:
2026/ 06/21

ABSTRACT

The article explores the responsibility of supporting states through the lenses of concepts such as effective control and international responsibility, analyzing the legal implications of their actions. It further assesses the challenges related to legitimacy, international recognition, and the successor state's engagement with non-state actors, as well as the opportunities for consolidating authority and assuming responsibility. Findings indicate that, despite existing constraints, the successor state bears legal responsibility for the consequences of foreign-backed interventions, and that supporting states also hold direct accountability for the actions of their proxy groups. Addressing this dual responsibility requires a legal and political framework capable of fostering legitimacy, ensuring effective control, and facilitating constructive interaction with the international community. The paper concludes with policy recommendations for regional stakeholders and the international community aimed at managing responsibilities, supporting peace and stability, and strengthening international legal frameworks. This study adopts a descriptive-analytical method, drawing upon international legal sources, United Nations documents, and a case-based examination of post-Assad Syria, contributing meaningfully to the understanding of successor state responsibility and foreign support in modern armed conflicts. "This article seeks, first, to define the scope and temporal framework of the successor state's responsibility in Syria regarding the obligations of the former government, and second, to examine the legal relationship between this responsibility and the obligations of foreign states supporting quasi-state groups..

Cite this Article: HeydarianDolatabadi,M and Aliakbari Baboukani,E . (2026). The Responsibility of the Successor State in Syria Regarding Foreign Support. *International Relations Researches*, 16(1), 157-179. doi: 10.22034/irr.2026.538630.2740

© Author(s)

Publisher: Iranian Association of International Studies

DOI: 10.22034/irr.2026.538630.2740

Introduction

Following the collapse of Bashar al-Assad's central authority, Syria has entered a new phase characterized by fragmented sovereignty, the emergence of quasi-state entities, and extensive foreign involvement. In this post-collapse context, a successor authority under the leadership of Ahmad al-Shar'a (Joulani) has assumed de facto control over parts of northwestern Syria, raising complex legal questions concerning state succession, responsibility, and foreign support to non-state actors. The core problem addressed in this article is the legal determination of the successor state's responsibility for obligations inherited from the former Syrian government and for the consequences of foreign support provided to armed non-state actors. This issue is compounded by the parallel and often conflated responsibility of external supporting states particularly Turkey and Israel whose actions have significantly shaped the Syrian conflict. The lack of a clear analytical separation between these layers of responsibility has generated doctrinal ambiguity in contemporary international law.

Theoretical Framework

The study is grounded in the theoretical foundations of state succession, continuity of international obligations, and international state responsibility. It draws primarily on the Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties (1978), the Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts (ILC, 2001), and the jurisprudence of the International Court of Justice, particularly regarding effective control and attribution. Key concepts such as effective control, assistance or aid in the commission of wrongful acts, proxy warfare, and legitimacy of successor authorities form the analytical core of the framework. The article also integrates theories of state legitimacy in situations of armed conflict and fragmented sovereignty, emphasizing the distinction between de facto authority and de jure recognition. This framework enables a systematic differentiation between the responsibility of the successor state and that of foreign supporting states within international law.

Methodology

The research adopts a descriptive-analytical methodology based on doctrinal legal analysis. It relies on international legal instruments, United Nations documents, judicial decisions, and scholarly literature, combined with a case-based examination of Syria's post-Assad situation up to 2025. The Syrian case is analyzed as a contemporary example of successor governance emerging amid armed conflict and extensive foreign intervention. The study focuses specifically on the legal implications of foreign support provided by Turkey and Israel, without extending to a comprehensive political or military assessment.

Discussion

The findings indicate that the Syrian successor authority, despite limited international recognition, bears a degree of legal responsibility for obligations arising within territories under its effective control, particularly where continuity of state obligations is relevant.

This responsibility, however, is neither absolute nor exclusive and does not negate the independent responsibility of foreign supporting states. Turkey's extensive military, financial, and organizational support to proxy forces may give rise to international responsibility where effective control or knowing assistance in internationally wrongful acts can be established. Israel's role, while distinct and primarily characterized by targeted military operations and limited support to specific communities, may also entail international responsibility if such actions result in violations of international humanitarian law. Crucially, the study demonstrates that successor state responsibility and the responsibility of supporting states operate on separate but interconnected legal planes, requiring careful differentiation rather than substitution.

Conclusion

The article concludes that the stabilization and potential international engagement of a successor state in Syria depend significantly on its willingness and capacity to acknowledge and manage inherited international responsibilities. At the same time, foreign states supporting non-state actors cannot evade accountability by invoking the emergence of a successor authority. The study contributes to international legal scholarship by offering a dual-layered analytical model that clearly distinguishes between successor state responsibility and the independent responsibility of foreign supporting states. This model provides a useful framework for assessing similar post-conflict situations involving fragmented sovereignty, proxy warfare, and contested legitimacy in contemporary armed conflicts.

Keywords: Successor State, Foreign Support, Non-State Actors, Hay'at Tahrir al-Sham, State Legitimacy

.

.

مسئولیت دولت جانشین در سوریه در قبال حمایت خارجی

محمدجواد حیدریان دولت‌آبادی دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران،

ایران. mj.heydarian@khu.ac.ir

احسان علی‌اکبری بابوکانی دانشیار، دانشکده الهیات، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. e.aliakbari@ahl.ui.ac.ir

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی کلیدواژه‌ها: هویت؛ سازه انگاری؛ ناسازگاری؛ ایدئولوژی تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۳/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۳/۳۱	این مقاله با تمرکز بر دوره پس از سقوط اسد و ظهور دولت جانشین جدید تحت رهبری احمد الشرع (جولانی) در شمال غرب سوریه، به تحلیل حقوقی مسئولیت دولت جانشین در قبال پیامدهای حمایت خارجی از بازیگران غیردولتی می‌پردازد. از منظر حقوق بین‌الملل، اصل استمرار تعهدات دولتیو مسئولیت دولت جانشین در قبال تعهدات و پیامدهای دوران پیشین مورد توجه قرار گرفته است. همچنین، مسئولیت دولت‌های حمایت‌کننده در قالب مفاهیمی چون «کنترل موثر» و «مسئولیت بین‌المللی» بررسی شده و آثار حقوقی اقدامات آنها تحلیل گردیده است. چالش‌های مشروعیت، پذیرش بین‌المللی و تعامل دولت جانشین با بازیگران غیردولتی، همراه با فرصت‌های موجود برای تثبیت و پذیرش مسئولیت‌ها نیز از منظر حقوقی و سیاسی مورد واکاوی قرار گرفته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که دولت جانشین علی‌رغم محدودیت‌های موجود، دارای مسئولیت حقوقی نسبت به پیامدهای حمایت خارجی است و دولت‌های حمایت‌کننده نیز مسئولیت مستقیمی در قبال اقدامات بازیگران نیابتی دارند. این امر نیازمند چارچوبی حقوقی و سیاسی است که بتواند زمینه‌های مشروعیت، کنترل موثر، و تعامل سازنده با جامعه بین‌الملل را فراهم آورد. مقاله در نهایت توصیه‌هایی برای سیاست‌گذاران منطقه‌ای و جامعه بین‌الملل جهت مدیریت مسئولیت‌ها، حملات از صلیح و ثبات، و تقویت چارچوب‌های حقوقی بین‌المللی ارائه می‌دهد. این مطالعه با روش تحلیلی-توصیفی، بر اساس منابع حقوقی بین‌المللی، اسناد سازمان ملل و تحلیل موردی سوریه پس از سقوط اسد، گامی مؤثر در فهم پیچیدگی‌های مسئولیت دولت جانشین و حمایت خارجی در منازعات مسلحانه معاصر برداشته است. این مقاله در پی آن است که نخست، محدوده و زمان‌بندی مسئولیت دولت جانشین در سوریه را در قبال تعهدات دولت پیشین تبیین کند و دوم، نسبت حقوقی میان این مسئولیت و تعهدات دولت‌های حامی گروه‌های شبه‌دولتی را بررسی نماید

استناد به این مقاله: حیدریان دولت‌آبادی، محمدجواد و علی اکبری بابوکانی، احسان. (۱۴۰۵). مسئولیت دولت جانشین در سوریه در قبال

حمایت خارجی. پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱۶(۱)، ۱۵۷-۱۷۹. doi: 10.22034/irr.2026.538630.2740

© نویسنده(گان)

ناشر: انجمن ایرانی روابط بین‌الملل

پس از سقوط دولت بشار اسد و فروپاشی اقتدار مرکزی در سوریه، این کشور وارد مرحله‌ای از بی‌ثباتی طولانی‌مدت و بحران چندوجهی شده است که نه تنها موجب تغییر ساختار قدرت در داخل کشور شده، بلکه تأثیرات گسترده‌ای بر امنیت و سیاست منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برجای گذاشته است. در این دوران، ظهور و گسترش بازیگران غیردولتی و گروه‌های شبه‌دولتی که برخی از آنها از حمایت‌های خارجی بهره‌مند بوده‌اند، چشم‌انداز سیاسی و حقوقی سوریه را به شدت متحول کرده است. مهم‌تر اینکه این تحولات، چارچوب‌های موجود در حقوق بین‌الملل درباره دولت‌ها، مسئولیت‌ها و مشروعیت را به آزمونی بی‌سابقه کشانده است.

بحران سوریه نمونه‌ای برجسته از چالش‌های حقوق بین‌الملل در مواجهه با دولت‌های جانشین است؛ وضعیتی که در آن دولت مرکزی سابق از میان رفته و گروه‌های جایگزین، غالباً شبه‌نظامی و غیردولتی، در صدد تثبیت قدرت برآمده‌اند. دولت جانشین، به ویژه در مناطق تحت کنترل هیئت تحریر شام و فرماندهی احمد الشرع (جولانی)، ناگزیر با مسأله چگونگی پذیرش مسئولیت‌های گذشته، تعامل با تعهدات بین‌المللی دولت پیشین و پاسخ به پیامدهای حمایت خارجی مواجه است. این مسأله اهمیت دوچندانی دارد؛ زیرا حمایت‌های خارجی نقش بسزایی در تقویت این بازیگران ایفا کرده و به شکل‌گیری ساختارهای قدرت در این مناطق کمک کرده‌اند.

از سوی دیگر، بازیگران منطقه‌ای مانند ترکیه و اسرائیل به گونه‌ای متفاوت در این بحران نقش‌آفرینی کرده‌اند. ترکیه به عنوان یکی از بازیگران اصلی، حمایت‌های گسترده‌ای از گروه‌های شبه‌نظامی و دولت جانشین در شمال سوریه ارائه داده است که این حمایت‌ها شامل حمایت‌های نظامی، لجستیکی و مالی است. این حمایت نه تنها باعث تداوم وضعیت عدم ثبات شده، بلکه ابعاد حقوقی پیچیده‌ای را نیز ایجاد کرده است که در حوزه مسئولیت بین‌المللی بازیگران دخیل مورد بحث قرار گرفته است. در مقابل، نقش اسرائیل بر اساس آخرین تحولات تا سال ۲۰۲۵ عمده‌تأ محدود به حمایت از اقلیت دروزی در جنوب غرب سوریه و مقابله با نفوذ ایران و گروه‌های وابسته به آن بوده است و اسرائیل هیچ حمایت مستقیمی از احمد الشرع یا هیئت تحریر شام ارائه نکرده است. این تفاوت اساسی در نقش این دو بازیگر، اهمیت بررسی دقیق‌تر مسئولیت‌ها و تعهدات حقوقی آنها را به ویژه در زمینه حمایت از بازیگران غیردولتی افزایش می‌دهد. اهمیت بررسی حقوقی این مسئله به چند دلیل اساسی بازمی‌گردد. نخست، اصل استمرار

تعهدات دولت^۱ در حقوق بین‌الملل به عنوان بنیادی‌ترین قاعده، ایجاب می‌کند که دولت جانشین به تعهدات دولت قبلی احترام گذاشته و مسئولیت پیامدهای ناشی از اقدامات پیشین را بپذیرد. با این حال، وضعیت سوریه به واسطه ظهور بازیگران غیردولتی و مداخلات متعدد خارجی، چارچوب حقوقی موجود را با چالش‌های جدی مواجه ساخته است. دوم، مشروعیت دولت جانشین و پذیرش آن در نظام بین‌الملل، عمدتاً به نحوه مدیریت این مسئولیت‌ها و تعامل با تعهدات بین‌المللی وابسته است. سوم، حمایت‌های خارجی از بازیگران غیردولتی، به ویژه حمایت‌هایی که به صورت نیابتی انجام می‌شود، موجب پیچیدگی‌هایی در تعیین مسئولیت‌های حقوقی شده که بحث مفصل و پیچیده‌ای در حقوق بین‌الملل معاصر به شمار می‌رود.

با توجه به اهمیت فوق، این مقاله در پی پاسخگویی به پرسش‌های کلیدی است که نخست به مسئولیت دولت جانشین جدید در سوریه در قبال پیامدهای حمایت خارجی از بازیگران غیردولتی می‌پردازد و دوم، مسئولیت‌های دولت‌های حامی همچون ترکیه و اسرائیل را از منظر حقوق بین‌الملل بررسی می‌کند. این تحلیل بر مبنای منابع حقوقی معتبر، اسناد بین‌المللی و مطالعات موردی انجام می‌شود تا چارچوبی جامع برای فهم چالش‌ها و فرصت‌های موجود ارائه دهد. فرضیه اصلی این پژوهش بر این اساس است که دولت جانشین جدید علی‌رغم موانع و چالش‌های متعدد، مسئولیت حقوقی در قبال آثار حمایت خارجی از بازیگران غیردولتی دارد و پذیرش این مسئولیت می‌تواند کلید تثبیت مشروعیت و بازسازی دولت باشد. هدف تحقیق ارائه تحلیلی دقیق و کاربردی از چارچوب‌های حقوقی، ابعاد سیاسی و پیچیدگی‌های مرتبط با تعهدات و مسئولیت‌ها است که می‌تواند مبنای اتخاذ تصمیمات سیاسی و حقوقی در زمینه بحران سوریه باشد.

از نظر روش‌شناسی، این پژوهش از رویکرد تحلیلی-توصیفی استفاده می‌کند که بر مطالعه منابع حقوقی بین‌المللی، اسناد سازمان ملل، و تحلیل‌های موردی بر بحران سوریه تا سال ۲۰۲۵ استوار است. محدودیت تحقیق بر نقش دولت جانشین به رهبری احمد الشرع، بازیگران خارجی کلیدی مانند ترکیه و اسرائیل و بازیگران شبه‌دولتی مؤثر در مناطق شمال غرب سوریه تمرکز دارد. در پایان، نتایج این پژوهش می‌تواند به درک بهتر روابط پیچیده میان دولت‌های جانشین، حمایت‌های خارجی و تعهدات حقوقی کمک کند و راهکارهایی برای مدیریت بهتر بحران‌های مشابه در آینده ارائه دهد.

۱. چارچوب نظری و مفهومی

۱-۱. دولت جانشین: تعریف، شرایط و مشروعیت بین‌المللی

در حقوق بین‌الملل، مفهوم دولت جانشین به انتقال حقوق و تعهدات یک دولت به دولت دیگر اطلاق می‌شود که معمولاً در پی تغییرات بنیادین در ساختار سیاسی، فروپاشی یا تقسیم قلمرو یک دولت رخ می‌دهد. دولت جانشین در واقع، نهاد یا نهادی است که جایگزین دولت سابق شده و کنترل مؤثر بر قلمرو، جمعیت و حاکمیت سیاسی را به دست می‌آورد. این جایگزینی می‌تواند در قالب حوادثی چون استقلال کشور جدید، اتحاد دولتی، فروپاشی دولت، یا تغییر نظام سیاسی شکل گیرد (Schmitt, 2010:48). از منظر حقوق بین‌الملل، دولت جانشین در پیوند نزدیک با مفهوم «تداوم»^۱ و «جانشینی»^۲ است که هر یک الزاماتی متفاوت دارند؛ «تداوم» به معنای حفظ همان دولت با تغییر نظام سیاسی است، اما «جانشینی» به معنای جایگزینی یک دولت جدید با دولت قبلی است (Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties, 1978). در این حوزه، پرسش‌های کلیدی حول این موضوع شکل می‌گیرند که دولت جانشین چه میزان تعهدات و مسئولیت‌های دولت پیشین را پذیراست و چه شرایطی باید برای پذیرش مشروعیت بین‌المللی او محقق شود.

معیارهای مشروعیت و قبول بین‌المللی دولت جانشین از جمله موضوعات حیاتی در حقوق بین‌الملل معاصر است. مشروعیت یک دولت جانشین بر پایه سه رکن اصلی استوار است: کنترل مؤثر بر قلمرو، پذیرش از سوی جامعه بین‌المللی و پذیرش داخلی توسط مردم یا گروه‌های اصلی جمعیتی (Klabbers, 2013:54). کنترل مؤثر، به معنای توانایی اعمال حاکمیت در عمل و اجرای قوانین در قلمرو تحت کنترل است که اولین و ابتدایی‌ترین معیار برای شناخت دولت است (Shaw, 2017:27). با این حال، کنترل مؤثر به تنهایی کفایت نمی‌کند؛ زیرا مشروعیت سیاسی و پذیرش توسط دیگر دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای کلیدی همچون سازمان ملل متحد، برای به رسمیت شناخته شدن حیاتی است (Fawcett & Hurrell, 2016:42). در این زمینه، باید به معاهده مونته‌ویدئو درباره حقوق و وظایف دولت‌ها (۱۹۳۳) نیز اشاره کرد که عناصر چهارگانه تشکیل‌دهنده دولت یعنی جمعیت دائمی، قلمرو معین، حکومت مؤثر و توانایی برقراری روابط با سایر دولت‌ها را معیارهای شناسایی دولت می‌داند. تحقق این عناصر، پیش‌شرط بررسی مشروعیت و شناسایی بین‌المللی دولت جانشین محسوب می‌شود. پذیرش داخلی نیز

1continuity
2succession

از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چرا که بدون حمایت و مشروعیت در میان جمعیت محلی، دولت جانشین نخواهد توانست ساختارهای دولتی و حاکمیتی خود را تثبیت کند. (Crawford, 2006:62) در بستر بحران‌های مسلحانه و فروپاشی اقتدار مرکزی، این معیارها به ویژه اهمیت می‌یابند زیرا وضعیت عدم قطعیت سیاسی و حضور بازیگران غیردولتی، مشروعیت و تثبیت دولت جانشین را پیچیده و پرچالش می‌سازد (Weber, 2019:46).

پیش‌شرط‌ها و پیامدهای جانشینی دولتی در حقوق بین‌الملل به طور مشخص در کنوانسیون وین ۱۹۷۸ و نظریات کلیدی حقوق دانان بین‌المللی تبیین شده است (Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties, 1978). این پیش‌شرط‌ها شامل انتقال تعهدات بین‌المللی از دولت سابق به دولت جانشین، حفظ یا تجدید قراردادهای بین‌المللی، پرداخت دیون بین‌المللی و تعهد به حقوق بشر است در واقع، دولت جانشین نمی‌تواند بدون پذیرش این مسئولیت‌ها و تعهدات، به صورت کامل و مشروع وارد نظام بین‌الملل شود (Shaw, 2017:64). از منظر قضایی، دیوان بین‌المللی دادگستری نیز در آرا و نظریات مشورتی خود تصریح کرده است که دولت جانشین موظف است حقوق و تعهدات دولت سابق را به رسمیت بشناسد، به‌ویژه در مواردی که به ثبات و امنیت بین‌المللی مربوط می‌شود. در این زمینه، رأی مشورتی دیوان در خصوص پیامدهای حقوقی ساخت دیوار حائل در سرزمین‌های اشغالی فلسطین (ICJ, Advisory Opinion, 2004, para. 159–160) نمونه بارزی است که بر استمرار تعهدات بین‌المللی دولت‌ها حتی پس از تغییر حکومت یا ساختار سیاسی تأکید دارد. این رویه قضایی تأکیدی بر لزوم استمرار مسئولیت‌های بین‌المللی در مواجهه با تغییرات ساختاری دولت‌ها دارد.

جایگاه دولت جانشین در بستر بحران‌های مسلحانه و فروپاشی اقتدار یکی از پیچیده‌ترین زمینه‌های حقوق بین‌الملل است، چرا که برخلاف جانشینی معمول که عمدتاً در فضای حقوقی باثبات رخ می‌دهد، این نوع جانشینی با مسائل امنیتی، مشروعیت سیاسی و دخالت‌های خارجی در هم تنیده است (Bensahel&Scharre, 2014:126). در چنین شرایطی، دولت جانشین نه تنها باید به تعهدات حقوقی دولت پیشین عمل کند، بلکه باید قادر باشد ثبات داخلی را برقرار و نقش بازیگران خارجی را تنظیم کند تا مشروعیت خود را تقویت نماید (Klabbers, 2013:65-66). بحران سوریه، با ظهور هیئت تحریر شام به رهبری احمد الشرع و نفوذ گسترده بازیگران خارجی نظیر ترکیه و اسرائیل، نمونه‌ای بارز از این پیچیدگی‌هاست که نشان می‌دهد دولت جانشین چگونه باید تعهدات گذشته را در شرایطی متزلزل و رقابتی به‌عهده گیرد. (Phillips, 2018:9-11) از این رو، مطالعه و تحلیل چارچوب نظری دولت جانشین

در چنین شرایطی، نه تنها برای درک بحران سوریه بلکه برای فهم بهتر حقوق بین‌الملل در عصر دولت‌های غیرمتعارف اهمیت حیاتی دارد.

۱-۲. حمایت خارجی و بازیگران غیردولتی در منازعات مسلحانه

در منازعات مسلحانه معاصر، بازیگران غیردولتی و شبه‌دولتی نقشی اساسی ایفا می‌کنند که به واسطه حمایت‌های خارجی، توانمندی‌ها و نفوذ خود را افزایش می‌دهند. در این چارچوب، فهم دقیق تعریف، ماهیت حمایت خارجی و چارچوب حقوقی مرتبط، کلید درک مسئولیت‌ها و پیامدهای حقوقی این روابط است. تعریف بازیگران غیردولتی و شبه‌دولتی در حقوق بین‌الملل عمدتاً شامل گروه‌ها و سازمان‌هایی می‌شود که فاقد جایگاه رسمی دولت در نظام بین‌الملل هستند اما در میدان‌های نبرد، سیاست داخلی یا فرامرزی ایفای نقش می‌کنند. (Ramasastry, 2013:29) این بازیگران می‌توانند شامل گروه‌های مسلح مخالف دولت، جنبش‌های شورشی، گروه‌های تروریستی، شبه‌نظامیان، یا سازمان‌های خودگردان باشند که اغلب کنترل بخش‌هایی از قلمرو را به دست می‌گیرند بازیگران شبه‌دولتی به گروه‌هایی اطلاق می‌شود که با استفاده از ساختارهای شبه‌حکومتی یا نظامی، عملاً بخشی از وظایف دولتی را در مناطق تحت کنترل خود انجام می‌دهند، ولی از حیث قانونی یا بین‌المللی به رسمیت شناخته نشده‌اند. ماهیت حمایت خارجی از این بازیگران، طیف گسترده‌ای از کمک‌ها را در برمی‌گیرد که عمدتاً در سه حوزه اصلی قابل تفکیک است: نظامی، مالی و سیاسی. (Gillespie, 2021:82) حمایت نظامی شامل ارسال تسلیحات، آموزش، تامین اطلاعات و مستشاران نظامی است که توان رزمی گروه‌ها را ارتقاء می‌دهد. حمایت مالی می‌تواند شامل تامین بودجه، منابع لجستیکی و حمایت اقتصادی باشد. حمایت سیاسی نیز به معنای حمایت دیپلماتیک، مشروعیت‌بخشی و استفاده از نفوذ بین‌المللی برای تأمین منافع گروه‌ها است. سطوح حمایت از کمک‌های مستقیم و آشکار تا حمایت‌های نیابتی و غیرمستقیم متغیر است که این امر پیچیدگی‌های حقوقی بیشتری را ایجاد می‌کند چارچوب حقوقی مسئولیت حمایت‌کنندگان خارجی بر اساس اصل مسئولیت دولت‌ها در حقوق بین‌الملل استوار است که می‌گوید هرگاه دولتی به طور مستقیم یا غیرمستقیم حمایت از بازیگران غیردولتی ارائه دهد، مسئولیت پیامدهای ناشی از این حمایت را بر عهده دارد. (ILC, 2001) این مسئولیت در اسناد کلیدی حقوق بین‌الملل از جمله «مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها برای اعمال غیرقانونی» به تفصیل بیان شده است. بر اساس ماده ۱ این اسناد، هر عملی یا ترک فعلی که از سوی دولتی انجام شود و برخلاف تعهدات بین‌المللی آن دولت باشد، موجب مسئولیت آن دولت می‌شود. یکی از پیچیدگی‌های عمده در این زمینه، مسئله حمایت نیابتی و مداخلات

غیرمستقیم است که در آن دولت‌ها از طریق بازیگران غیردولتی یا شبه‌دولتی اهداف خود را دنبال می‌کنند بدون اینکه حضور مستقیم نظامی یا سیاسی آشکار داشته باشند. (Gillespie, 2021:195) این نوع حمایت می‌تواند شامل آموزش نیروها، تأمین مالی، ارائه تسلیحات یا حتی عملیات اطلاعاتی باشد. این نوع حمایت می‌تواند شامل آموزش نیروها، تأمین مالی، ارائه تسلیحات یا حتی عملیات اطلاعاتی باشد. در این زمینه، مواد ۸ و ۱۶ طرح مسئولیت دولت‌ها برای اعمال متخلفانه بین‌المللی (ILC, 2001) قابل توجه است که به ترتیب، به اصل «کنترل مؤثر» در انتساب رفتار گروه‌های غیردولتی به دولت حامی و به «مسئولیت کمک یا یاری» در ارتکاب اعمال غیرقانونی بین‌المللی اشاره دارد. حقوق بین‌الملل به ویژه در قطعنامه‌های سازمان ملل و اسناد حقوق بشری، تأکید دارد که حمایت نیابتی نیز می‌تواند موجب مسئولیت دولت حمایت‌کننده گردد، به ویژه اگر آن حمایت به ارتکاب نقض قوانین بین‌المللی منجر شود (UN Security Council Resolutions, 2020). به‌ویژه اگر آن حمایت به ارتکاب نقض قوانین بین‌المللی منجر شود (UN Security Council Resolutions 3314 (1974), 1373 (2001), and 2170 (2014)). همچنین، مداخلات غیرمستقیم در چارچوب اصل منع استفاده از زور و احترام به حاکمیت دولتی قابل تحلیل است (Shaw, 2017:88). همچنین، مداخلات غیرمستقیم در چارچوب اصل منع استفاده از زور و احترام به حاکمیت دولتی قابل تحلیل است

ابعاد حقوقی این حمایت‌ها همچنین در زمینه حقوق بشر اهمیت پیدا می‌کند؛ زیرا حمایت خارجی که به نقض گسترده حقوق بشر یا جرایم جنگی منجر شود، می‌تواند موجب مسئولیت کیفری و حقوقی بازیگران و دولت‌های حمایت‌کننده گردد. همچنین بر اساس معاهدات بین‌المللی نظیر کنوانسیون‌های ژنو و پروتکل‌های الحاقی، حمایت از گروه‌های مسلح که مرتکب جنایات جنگی می‌شوند، خلاف قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه تلقی می‌شود (ICRC, 2021).

مطالعات موردی در بحران‌های معاصر، به ویژه در سوریه، نمونه‌های بارزی از نقش حمایت خارجی در تقویت بازیگران غیردولتی و پیامدهای آن را نشان می‌دهد. حمایت ترکیه از گروه‌های شبه‌نظامی در شمال سوریه نمونه‌ای روشن از حمایت نیابتی است که باعث تثبیت این گروه‌ها در منطقه شده و پیچیدگی‌های مسئولیت بین‌المللی را افزایش داده است. در مقابل، اسرائیل نقش متفاوتی ایفا کرده که عمدتاً شامل حمایت محدود و متمرکز بر اقلیت دروزی و عملیات نظامی علیه اهداف خاص می‌باشد، که با توجه به شرایط ویژه منطقه، لزوم تحلیل دقیق‌تری را ایجاب می‌کند (Kershner, 2024:43). در نهایت، فهم این

چارچوب حقوقی و ماهیت حمایت‌های خارجی، کلید درک مسئولیت‌های متقابل بازیگران داخلی و خارجی در منازعات مسلحانه و نحوه تعامل با چالش‌های مشروعیت، حاکمیت و ثبات سیاسی است.

۲. بستر موردی: بحران سوریه و حمایت خارجی از بازیگران غیردولتی

این مبحث ذیل سه تحلیل اساسی ارائه می‌شود:

۱-۲. مروری بر سیر بحران سوریه و فروپاشی اقتدار مرکزی

بحران سوریه یکی از پیچیده‌ترین و طولانی‌ترین منازعات مسلحانه در قرن بیست‌ویکم است که ابعاد داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را در بر گرفته و منجر به فروپاشی اقتدار مرکزی دولت بشار اسد شده است. تحلیل روند تحولات سیاسی و نظامی از آغاز بحران تا سقوط اقتدار دولت مرکزی، زمینه‌ساز درک عمیق از چگونگی ظهور چندگانگی قدرت و تغییرات اساسی در ترکیب بازیگران داخلی و خارجی است. روند تحولات سیاسی و نظامی از آغاز بحران تا سقوط بشار اسد به سال ۲۰۱۱ برمی‌گردد، زمانی که اعتراضات مردمی در چارچوب بهار عربی در سوریه نیز آغاز شد. (Phillips, 2018:66) این اعتراضات که ابتدا صلح‌آمیز بودند، به سرعت به تقابل نظامی بین نیروهای دولتی و گروه‌های مخالف تبدیل شدند. حکومت بشار اسد که از سال ۲۰۰۰ قدرت را در دست داشت، با واکنش شدید امنیتی و نظامی به اعتراضات پاسخ داد که موجب تشدید خشونت و قطبی‌شدن جامعه شد. (Hinnebusch, 2015:47) به تدریج، این تنش‌ها موجب شکل‌گیری گروه‌های مسلح غیردولتی متعددی شد که با اهداف ایدئولوژی‌های متنوع به مقابله با دولت پرداختند.

با گذشت زمان، وضعیت سوریه به سمت یک جنگ داخلی پیچیده و چندجانبه پیش رفت که در آن علاوه بر دولت مرکزی، بازیگران متعدد داخلی شامل گروه‌های مخالف مسلح، کردها، و گروه‌های مذهبی و قومی مختلف نقش ایفا کردند. (Lister, 2016:36) تنش‌های مذهبی و فرقه‌ای، به ویژه میان اکثریت سنی و اقلیت علوی و دروزی، در گسترش درگیری‌ها و تضعیف انسجام ملی نقش داشت. (Phillips, 2018:58) این وضعیت منجر به فروپاشی اقتدار مرکزی دولت بشار اسد شد؛ به گونه‌ای که بخش‌های قابل توجهی از کشور از کنترل دولت خارج و به مناطق تحت کنترل گروه‌های مختلف تبدیل شدند (Falk, 2013:16). یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این بحران، ظهور چندگانگی قدرت بود؛ جایی که قدرت سیاسی و نظامی در سوریه دیگر متمرکز نبود بلکه میان دولت اسد، گروه‌های مسلح غیردولتی، و بازیگران خارجی تقسیم شده بود. (Weber, 2019:56) این چندگانگی نه تنها محدود به بازیگران داخلی بود بلکه

بازیگران خارجی نظیر روسیه، ایران، ترکیه، ایالات متحده و اسرائیل نیز نقش‌های متضاد و گاه رقابتی ایفا کردند. حمایت‌های خارجی از گروه‌های مختلف، از تسلیح و آموزش تا مداخلات نظامی مستقیم، به شدت به پیچیدگی بحران افزود (Lister, 2016:37).

تغییرات کلان در ترکیب بازیگران داخلی و خارجی در دوره فروپاشی دولت مرکزی، به ویژه با ظهور هیئت تحریر الشام به رهبری احمد الشرع، نمود یافت. این گروه به عنوان جانشین بخشی از مخالفان مسلح، به خصوص در مناطق شمال غرب سوریه، توانست کنترل مناطق گسترده‌ای را به دست گیرد و ساختار شبه‌دولتی تشکیل دهد. همزمان، نقش ترکیه به عنوان حامی عمده برخی گروه‌های شبه‌نظامی و مداخله‌گر مستقیم در شمال سوریه برجسته شد. (Warrick, 2024:36) در مقابل، اسرائیل که سیاست‌های خود را عمدتاً بر اساس ملاحظات امنیتی و نفوذ منطقه‌ای تنظیم می‌کند، عمدتاً به حمایت از اقلیت‌های خاص مانند دروزی‌ها و حملات هوایی هدفمند بر علیه نیروهای حامی ایران متمرکز شده است. در این شرایط، حمایت خارجی به یک مولفه تعیین‌کننده در روند فروپاشی اقتدار مرکزی و تحولات سیاسی سوریه تبدیل شده که پیامدهای آن تا به امروز نیز ادامه دارد. در مجموع، بحران سوریه نمونه‌ای آشکار از چگونگی فروپاشی دولت مرکزی در سایه منازعات مسلحانه پیچیده، چندگانگی قدرت، و نقش برجسته حمایت‌های خارجی است (Bensahel&Scharre, 2014:37). این بستر زمینه‌ساز ظهور دولت‌های جانشین غیررسمی و بازیگران شبه‌دولتی می‌شود که با چالش‌های مشروعیت و مسئولیت حقوقی متعددی مواجه هستند.

۲-۲. شکل‌گیری بازیگران شبه‌دولتی در سوریه

بحران سوریه و فروپاشی اقتدار دولت مرکزی، زمینه‌ساز ظهور و تثبیت بازیگران شبه‌دولتی متعددی شد که هر یک ساختار، مشروعیت و نقش خاصی را در صحنه سیاسی-نظامی سوریه ایفا می‌کنند. این بازیگران با حمایت‌های خارجی متفاوت، توانستند نفوذ و جایگاه قابل توجهی در مناطق تحت کنترل خود ایجاد کنند. در این بخش، مهم‌ترین این بازیگران، رابطه آن‌ها با حامیان خارجی و نقش احمد الشرع (جولانی) در تحولات جدید بررسی خواهد شد.

۲-۱-۲. ساختار، مشروعیت و نقش بازیگران شبه‌دولتی

سه دسته از مهم‌ترین بازیگران شبه‌دولتی در این وضعیت عبارتند از:

الف) قسد (نیروهای دموکراتیک سوریه): قسد، ائتلافی عمدتاً کردی و اعراب است که با حمایت ایالات متحده شکل گرفت و عمدتاً در شمال و شرق سوریه فعال است. ساختار این نیروها نظامی و نیمه‌نظامی است اما با ادعای حمایت از پروژه فدرالیسم کردی-عربی، تلاش می‌کند مشروعیتی محلی و نسبی کسب کنند. (Hassan, 2023:72) قسد به عنوان نیرویی کلیدی در مبارزه با داعش شناخته شده و از حمایت گسترده سیاسی و نظامی آمریکا برخوردار است (Lister, 2019:9).

ب) هیئت تحریر شام^۱ هیئت تحریر شام، که شاخه سابق القاعده در سوریه محسوب می‌شود، تحت رهبری احمد الشرح (جولانی) تحولی در ساختار و اهداف خود ایجاد کرد و تلاش کرد تا دولت جانشین «دولت الإنقاذ» را در ادلب شکل دهد. (Phillips, 2018:69) این گروه شبه‌دولتی توانسته کنترل بخش‌های مهمی از شمال غرب سوریه را در دست بگیرد و به یک بازیگر سیاسی و نظامی مهم تبدیل شود. مشروعیت آن‌ها در میان گروه‌های مختلف مخالفان و برخی جوامع محلی متفاوت است و به علت ارتباطات سابق با القاعده، چالش‌های حقوقی و سیاسی زیادی دارند (BBC Monitoring, 2024).

ج) ارتش ملی سوریه: ارتش ملی سوریه تحت حمایت ترکیه شکل گرفته و به عنوان نیروی اصلی شبه‌نظامیان تحت نفوذ ترکیه در شمال غرب سوریه شناخته می‌شود. این گروه ترکیبی از چندین گروه مسلح مخالف دولت اسد است که با حمایت مستقیم نظامی، مالی و لجستیکی ترکیه فعالیت می‌کنند. (Warrick, 2024:20) ساختار ارتش ملی به صورت غیرمتمرکز است اما با هدایت ترکیه به عنوان حامی اصلی مشروعیت و قدرت پیدا کرده است.

۲-۲-۲. رابطه هر یک از این بازیگران با حمایت‌کنندگان خارجی

حمایت‌های خارجی نقشی تعیین‌کننده در تثبیت و قدرت‌گیری این بازیگران شبه‌دولتی دارد. ایالات متحده آمریکا قسد را به عنوان اهرم خود در مقابله با داعش و نفوذ ایران می‌بیند و از این نیروها حمایت گسترده مالی، نظامی و اطلاعاتی می‌کند. (Lister, 2019:40) در مقابل، ترکیه ارتش ملی را تحت نفوذ خود گرفته و با آموزش، تسلیح و پشتیبانی لجستیکی، این گروه را به نیروی مؤثری در شمال سوریه تبدیل کرده است (Warrick, 2024:35). هیئت تحریر شام، با وجود پیشینه‌های جهادی، طی سال‌های

اخیر تلاش کرده است تا با ایجاد ساختاری شبه‌دولتی و با تمرکز بر اداره مناطق تحت کنترل خود، مشروعیتی نسبی کسب کند. در این مسیر، حمایت غیررسمی و گاه ملاحظات سیاسی بازیگران منطقه‌ای نظیر قطر و برخی کشورهای حوزه خلیج فارس، به این گروه کمک کرده است. (Phillips, 2018:28) به طور خاص، نقش احمد الشرع (جولانی) به عنوان رهبر تحریرالشام در جهت‌دهی به سیاست‌ها و اداره مناطق تحت کنترل این گروه بسیار کلیدی است.

۲-۳. نقش احمد الشرع (جولانی) و تحول دولت جانشین جدید تحت رهبری تحریم الشام و

دولت الإنقاذ

احمد الشرع که بیشتر با نام جولانی شناخته می‌شود، رهبر برجسته هیئت تحریر شام است که طی سال‌های اخیر تلاش کرده است این گروه را از یک سازمان جهادی سنتی به یک دولت جانشین با ساختارهای شبه‌حکومتی تبدیل کند. (BBC Monitoring, 2024) تحت رهبری او، تحریر الشام در شمال غرب سوریه، به ویژه استان ادلب، کنترل قابل توجهی یافته و اقدام به تشکیل دولت الإنقاذ کرد که در عمل بخشی از حاکمیت محلی را به دست گرفته است. دولت الإنقاذ با ارائه خدمات اداری، قضایی و امنیتی سعی دارد مشروعیتی بومی به دست آورد، هرچند این مشروعیت از سوی دولت‌های رسمی بین‌المللی به رسمیت شناخته نشده است. (Phillips, 2018:105) جولانی همچنین سعی کرده است با فاصله گرفتن نسبی از اقدامات تروریستی گذشته، حمایت‌های غیررسمی برخی بازیگران منطقه‌ای را به دست آورد و موقعیت تحریرالشام را در معادلات سوریه تثبیت کند. در مجموع، این بازیگران شبه‌دولتی و دولت‌های جانشین نوظهور، به طور مستقیم و غیرمستقیم، نمادی از تجدید ساختار قدرت در سوریه پس از سقوط اقتدار مرکزی هستند که پیچیدگی‌ها و چالش‌های متعددی را از منظر حقوق بین‌الملل و روابط بین‌الملل ایجاد کرده‌اند.

۲-۳. نقش خارجی: ترکیه، اسرائیل و سایرین

بحران سوریه با تبدیل شدن به یکی از پیچیده‌ترین منازعات منطقه‌ای و بین‌المللی، شاهد نقش‌آفرینی گسترده بازیگران خارجی در حمایت از بازیگران غیردولتی است. در این میان، سیاست‌های ترکیه و اسرائیل به همراه دیگر بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی، تأثیر تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری و تحولات میدانی و سیاسی سوریه داشته‌اند. در این بخش، با تمرکز بر سیاست‌های حمایتی ترکیه و اسرائیل و همچنین نقش دیگر قدرت‌ها، تحلیل دقیق و مستندی ارائه می‌شود.

۲-۳-۱. سیاست ترکیه در حمایت از نیروهای نیابتی

ترکیه از آغاز بحران سوریه سیاستی فعال و مداخله‌جویانه در شمال سوریه اتخاذ کرده است که محور اصلی آن حمایت از گروه‌های مسلح مخالف دولت بشار اسد و ایجاد مناطق حائل تحت کنترل نیروهای تحت نفوذ خود است. مهم‌ترین گروه شبه‌نظامی تحت حمایت ترکیه، «ارتش ملی سوریه» است که ترکیبی از گروه‌های مخالف است و در شمال غرب سوریه به ویژه در استان ادلب و حومه‌های حلب حضور دارد (Warrick, 2024:57).

سیاست ترکیه مبتنی بر دو هدف اساسی است: نخست مقابله با گسترش نفوذ کردها (که ترکیه آن‌ها را تهدیدی برای امنیت ملی خود می‌داند) و دوم جلوگیری از بازگشت کامل دولت بشار اسد به شمال سوریه. (Yilmaz, 2022:88) در این چارچوب، ترکیه با استفاده از حمایت‌های مالی، نظامی و لجستیکی، ارتش ملی سوریه را به عنوان نیروی نیابتی خود سازماندهی و به‌کار گرفته است. این گروه‌ها علاوه بر مقابله با نیروهای دولتی و کردها، در تثبیت حضور ترکیه در مناطق شمالی نقش کلیدی دارند (Ozkan, 2023:41). عملیات‌های نظامی ترکیه در شمال سوریه، از جمله «چشمه صلح» در ۲۰۱۹ و «سپر بهار» در ۲۰۱۶، نمونه‌هایی بارز از استفاده ترکیه از بازیگران نیابتی برای تحقق اهداف راهبردی خود هستند. این اقدامات، اگرچه از سوی ترکیه به عنوان مبارزه با تروریسم توجیه می‌شود، اما به عنوان مداخلات نظامی در قلمرو سوریه توسط دولت مرکزی و بسیاری از بازیگران بین‌المللی مورد انتقاد قرار گرفته است (Human Rights Watch, 2023).

۲-۳-۲. سیاست اسرائیل در حملات و مداخلات نظامی

در مقابل، اسرائیل در سوریه عمدتاً بر مقابله با نفوذ ایران و گروه‌های شبه‌نظامی وابسته به آن متمرکز شده است. اسرائیل از سال ۲۰۱۳ به بعد، به طور منظم حملات هوایی به پایگاه‌ها، انبارها و خطوط تدارکاتی نیروهای ایران، حزب‌الله لبنان و دیگر گروه‌های نیابتی در سوریه انجام داده است (Kershner, 2024:108). برخلاف ترکیه که به حمایت مستقیم و گسترده از نیروهای نیابتی پرداخته، سیاست اسرائیل عمدتاً محدود به مداخلات نظامی هدفمند است که با هدف مختل کردن توان نظامی و لجستیکی ایران و متحدان آن دنبال می‌شود. (Guzansky & Krause, 2021:176) همچنین، اسرائیل در برخی مناطق خاص، به ویژه در جنوب سوریه و منطقه جولان، حمایت محدودی از اقلیت‌هایی نظیر دروزی‌ها داشته است که تحت فشار نیروهای وابسته به ایران قرار دارند (Kershner, 2024:226). حملات هوایی اسرائیل

نه تنها به عنوان ابزاری برای جلوگیری از تثبیت حضور ایران در سوریه بلکه به عنوان اقدامی برای حفظ برتری منطقه‌ای و امنیت ملی خود تفسیر می‌شود. با این حال، این اقدامات باعث پیچیده‌تر شدن بحران سوریه و افزایش خطر تنش‌های فرامرزی شده است (Guzansky & Krause, 2021:320).

۲-۳-۳. نقش سایر بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی

در کنار ترکیه و اسرائیل، دیگر بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای نیز در حمایت از بازیگران مختلف غیردولتی و شبه‌دولتی نقش حیاتی ایفا کرده‌اند. ایران به عنوان یکی از متحدان اصلی دولت بشار اسد، حمایت گسترده نظامی، مالی و آموزشی از نیروهای دولتی و شبه‌نظامیان شیعی وابسته خود، از جمله حزب‌الله لبنان و گروه‌های شیعی عراقی، ارائه کرده است (Bensahel & Scharre, 2014:12). از سوی دیگر، ایالات متحده آمریکا عمدتاً بر حمایت از نیروهای دموکراتیک سوریه (قصد) متمرکز بوده است که به عنوان بازوی مقابله با داعش و مانعی در برابر نفوذ ایران شناخته می‌شوند (Lister, 2019:75). آمریکا با تأمین تجهیزات، آموزش نظامی و حمایت سیاسی از این نیروها، تلاش کرده است نفوذ خود را در شمال شرق سوریه حفظ کند و بازیگران مورد نظر خود را تقویت نماید. روسیه نیز به عنوان حامی اصلی دولت اسد، با مداخلات نظامی گسترده از سال ۲۰۱۵ به بعد، زمینه تثبیت مجدد دولت مرکزی را فراهم کرده است (Weiss, 2021:66). روسیه علاوه بر حمایت نظامی، نقش مهمی در مذاکرات و روندهای سیاسی مرتبط با بحران سوریه ایفا می‌کند و تلاش دارد نفوذ خود را در خاورمیانه افزایش دهد. به طور کلی، بحران سوریه به مثابه یک میدان جنگ نیابتی بین قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است که هر یک با حمایت از بازیگران غیردولتی مختلف، به دنبال پیشبرد اهداف ژئوپلیتیکی خود هستند. ترکیه با اتکا به ارتش ملی سوریه، اسرائیل با حملات نظامی هدفمند علیه نیروهای وابسته به ایران و سایر قدرت‌ها با حمایت‌های متفاوت، پیچیدگی و تداوم بحران را تضمین کرده‌اند. این نقش‌ها نه تنها امنیت و ثبات سوریه را به مخاطره انداخته بلکه چالش‌های حقوقی و سیاسی گسترده‌ای را در عرصه بین‌الملل به وجود آورده است.

۳. مسئولیت دولت جانشین در قبال حمایت خارجی از بازیگران غیردولتی

مسئولیت دولت جانشین در حقوق بین‌الملل، به ویژه در زمینه حمایت خارجی از بازیگران غیردولتی در دوران بحران‌های مسلحانه، یکی از پیچیده‌ترین و پرچالش‌ترین موضوعات حقوقی است. این مسئولیت از بستر اصول بنیادین حقوق بین‌الملل، به ویژه اصل استمرار تعهدات دولتی و قواعد مسئولیت

بین‌المللی ناشی می‌شود. در این بخش، ابتدا به تشریح مبانی نظری این مسئولیت پرداخته، سپس نمونه‌های تاریخی مشابه را تحلیل و در نهایت محدودیت‌ها و چالش‌های عملی در اجرای این مسئولیت‌ها بررسی می‌شود.

۱-۳. اصل استمرار تعهدات دولتی و مسئولیت در حقوق بین‌الملل

اصل استمرار تعهدات دولتی یا جانشینی دولت، در حقوق بین‌الملل به معنای انتقال تعهدات و مسئولیت‌های قانونی یک دولت به دولت جانشین پس از تغییرات بنیادین سیاسی یا حکومتی است. این اصل به ویژه در مواقعی که دولت سابق سقوط کرده یا تغییر اساسی یافته است، اهمیت می‌یابد (Crawford, 2019:63). طبق نظریه‌های کلاسیک، دولت جانشین موظف به پذیرش تعهدات و حقوق و مسئولیت‌های دولت پیشین است. این تعهدات می‌تواند شامل معاهدات بین‌المللی، حقوق بین‌الملل بشردوستانه، مسئولیت‌های ناشی از حمایت یا دخالت در بازیگران غیردولتی و تعهدات مالی و سیاسی باشد (Brownlie, 2008:61). با این حال، اصول و قواعد حقوقی درباره ماهیت و گستره این استمرار، به ویژه در موارد بحران‌های داخلی، جنگ داخلی و فروپاشی اقتدار مرکزی، مبهم و موضوع بحث‌های گسترده است. سازمان ملل متحد در اسناد مختلف، از جمله قطعنامه‌های مرتبط با جانشینی دولت‌ها، تاکید کرده است که دولت‌های جانشین باید مسئولیت حفظ نظم حقوقی بین‌المللی و اجرای تعهدات پیشین را برعهده بگیرند، اما پذیرش مشروعیت و شناسایی بین‌المللی از سوی جامعه جهانی نیز نقش تعیین‌کننده‌ای دارد (United Nations, 2016).

نمونه‌های متعدد تاریخی در این زمینه وجود دارد که می‌تواند چارچوب تحلیلی مناسبی برای وضعیت سوریه و دولت جانشین تحت رهبری احمد الشرع (جولانی) ارائه دهد؛ از جمله روسیه پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی؛ به این صورت که پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، روسیه به عنوان دولت جانشین اصلی، مسئولیت تعهدات بین‌المللی اتحاد جماهیر شوروی را پذیرفت، از جمله تعهدات مربوط به معاهدات هسته‌ای و دیپلماتیک (Crawford, 2019:54). این پذیرش نه تنها به دلیل مشروعیت داخلی بلکه به واسطه شناسایی گسترده بین‌المللی بود. علاوه بر این، آلمان شرقی و غربی پس از وحدت، به این ترتیب که در روند وحدت آلمان، دولت آلمان متحد مسئولیت کلیه تعهدات دولت آلمان شرقی را بر عهده گرفت، هرچند که این فرآیند با توافقات دقیق و مذاکره‌های بین‌المللی همراه بود (Schwarzenberger, 2013:65). گذشته از اینها، لیبی پس از سقوط قذافی نیز نمونه تاریخی در دسترس است؛ در حالی که دولت جدید لیبی تلاش کرد تا به عنوان جانشین دولت قذافی تعهدات بین‌المللی را

حفظ کند، فقدان مشروعیت پایدار و درگیری‌های داخلی، اجرای موثر مسئولیت‌ها را دشوار ساخت (Browne, 2020:36). این موارد نشان می‌دهد که مشروعیت بین‌المللی و کنترل موثر دولت جانشین بر قلمرو و بازیگران مختلف، نقش محوری در پذیرش و اجرای مسئولیت‌ها دارند. در بحران‌های پیچیده مانند سوریه، وجود بازیگران شبه‌دولتی متعدد و مداخلات خارجی باعث پیچیده‌تر شدن موضوع می‌شود (Al-Homsi, 2022:49). محدودیت‌ها و چالش‌های عملی در اجرای مسئولیت نیز حائز اهمیت است؛ در عرصه عمل، دولت جانشین با چالش‌ها و محدودیت‌های جدی در قبال مسئولیت‌های حقوقی خود روبرو است؛ از جمله عدم کنترل کامل بر قلمرو و بازیگران به این صورت که بسیاری از دولت‌های جانشین، به ویژه در شرایط بحران‌های مسلحانه، قادر به اعمال کنترل کامل بر کل قلمرو و نیروهای شبه‌دولتی نیستند. این موضوع اجرای تعهدات و مسئولیت‌ها را پیچیده و گاه ناممکن می‌سازد (Crawford, 2019:48). محدودیت دیگر، عدم شناسایی و مشروعیت بین‌المللی است؛ چرا که بدون شناسایی رسمی و مشروعیت گسترده، دولت جانشین نمی‌تواند از حقوق و مسئولیت‌های کامل برخوردار شود و تعهدات پیشین را به طور رسمی و مؤثر اجرا کند (United Nations, 2016). علاوه بر این، پیچیدگی در تعیین مسئولیت حمایت‌های خارجی نیز مطرح است؛ در مواردی که حمایت‌کنندگان خارجی از بازیگران غیردولتی نقش دارند، تعیین دقیق مسئولیت دولت جانشین و دولت‌های حامی در حقوق بین‌الملل، نیازمند تحلیل‌های فنی و شواهد مستند است. این امر به ویژه در شرایط حمایت‌های نیابتی و مداخلات غیرمستقیم چالش‌زا است (Shelton, 2017:68).

مضافاً تنش‌های سیاسی و نظامی یکی از محدودیت‌ها به شمار می‌آید؛ بحران‌های داخلی و تنش‌های سیاسی داخلی باعث می‌شود دولت جانشین بیشتر مشغول تثبیت قدرت باشد و کمتر توان مدیریت روابط بین‌المللی و تعهدات حقوقی را داشته باشد (Al-Homsi, 2022:36). علاوه بر تمام موارد، تعارض منافع بازیگران خارجی نیز به مثابه یک چالش مطرح است؛ دخالت بازیگران خارجی با منافع متضاد، از جمله ترکیه، اسرائیل، ایران و آمریکا، موجب تعمیق بحران و کاهش امکان پاسخگویی دولت جانشین به مسئولیت‌های حقوقی خود می‌شود (Phillips, 2018:38). علاوه بر تمام موارد، تعارض منافع بازیگران خارجی نیز به مثابه یک چالش مطرح است؛ دخالت بازیگران خارجی با منافع متضاد، از جمله ترکیه، اسرائیل، ایران و ایالات متحده آمریکا، موجب تعمیق بحران و کاهش امکان پاسخگویی دولت جانشین به مسئولیت‌های حقوقی خود می‌شود (Phillips, 2018:38). در این زمینه، ترکیه با حمایت از ارتش ملی سوریه و حضور نظامی مستقیم در شمال این کشور، ایران با پشتیبانی از نیروهای دولتی و گروه‌های

شبه‌نظامی شیعی، اسرائیل با حملات هدفمند علیه مواضع ایران و متحدانش، و آمریکا با حمایت از نیروهای دموکراتیک سوریه (قسد)، هر یک در جهت منافع خاص خود عمل کرده‌اند. این رقابت و تضاد منافع موجب چندپارگی قدرت، تضعیف اقتدار دولت جانشین و در نتیجه، ابهام در حدود مسئولیت‌های حقوقی آن شده است. بر اساس مبانی حقوقی بین‌المللی، دولت جانشین موظف است تعهدات و مسئولیت‌های دولت پیشین را برعهده گیرد. این اصل با هدف حفظ ثبات و استمرار نظم حقوقی بین‌الملل تدوین شده است. با این حال، در بستر بحران‌های پیچیده و فروپاشی دولت مانند سوریه، تحقق این مسئولیت با چالش‌های عملی، مشروعیتی و امنیتی جدی مواجه است. بررسی موارد مشابه تاریخی نشان می‌دهد که شناسایی بین‌المللی و کنترل واقعی دولت جانشین بر قلمرو و بازیگران، از شروط کلیدی پذیرش مسئولیت است. در وضعیت سوریه، با وجود رهبری احمد الشرع و ظهور دولت جانشین جدید، این چالش‌ها به صورت برجسته‌تر و پیچیده‌تر ظاهر می‌شوند.

۳-۲. مسئولیت دولت‌های حمایت‌کننده (ترکیه، اسرائیل) در قبال اقدامات بازیگران غیردولتی

در بستر منازعات مسلحانه پیچیده و چندجانبه‌ای مانند بحران سوریه، نقش و مسئولیت دولت‌های حمایت‌کننده بازیگران غیردولتی، یکی از محورهای کلیدی حقوق بین‌الملل است. حمایت‌های نظامی، مالی و سیاسی این دولت‌ها، چه به صورت مستقیم و چه از طریق نیابتی، پیامدهای حقوقی مهمی دارد که در این بخش به تحلیل آن پرداخته می‌شود. تمرکز اصلی این بخش بر ترکیه و اسرائیل است که از بازیگران فعال در شمال و جنوب سوریه محسوب می‌شوند.

۳-۲-۱. مفاهیم حمایت مستقیم، کنترل موثر و مسئولیت بین‌المللی

اصول حقوق بین‌الملل، به ویژه قواعد مسئولیت بین‌المللی دولتی، بر پایه مفاهیمی چون حمایت مستقیم^۱، کنترل موثر^۲ و وابستگی رابطه‌ای^۳ استوار است. (ILC, 2001) این مفاهیم در تعیین مسئولیت دولت‌ها در قبال اقدامات بازیگران غیردولتی که از سوی آن‌ها حمایت می‌شوند، نقش اساسی ایفا می‌کنند. حمایت مستقیم معمولاً شامل ارائه کمک‌های نظامی، مالی، تسلیحاتی و آموزشی به گروه‌های مسلح است که بدون این حمایت، فعالیت‌های آنان به مراتب محدودتر خواهد بود (Shelton, 2017:47). در حالی که کنترل موثر به معنای هدایت و نظارت مستقیم دولت حمایت‌کننده بر عملیات و

1direct support
2effective control
3overall control

تصمیمات نیروهای شبه‌دولتی است، امری که مسئولیت کامل بین‌المللی را برای دولت حمایت‌کننده ایجاد می‌کند (ICJ, 1986). بر اساس رای دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده نیکاراگوآ علیه ایالات متحده (۱۹۸۶)، برای اثبات مسئولیت دولت حمایت‌کننده باید نشان داده شود که این دولت عملاً کنترل فعالیت‌های نیروهای غیردولتی را در دست داشته است، یا به صورت مستقیم و مستمر در تصمیمات نظامی آنان دخالت کرده است.

۳-۲-۲. بررسی مدارک و شواهد مرتبط با نقش ترکیه و اسرائیل در سوریه

ترکیه به عنوان یکی از بازیگران کلیدی بحران سوریه، از سال‌های ابتدایی بحران، حمایت گسترده‌ای از گروه‌های مخالف حکومت سوریه، به ویژه ارتش ملی سوریه، داشته است. این حمایت‌ها شامل ارسال تسلیحات، آموزش نظامی و پشتیبانی لجستیکی بوده و به طور مستمر در عملیات‌های نظامی علیه نیروهای کرد در شمال سوریه حضور فعال داشته است. (Lund, 2019:103) گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای تحقیقاتی مستند، حاکی از نقش ترکیه در شکل‌دهی و هدایت نیروهای نیابتی است که موجب تقویت این بازیگران شبه‌دولتی شده است (Amnesty International, 2021). از منظر حقوقی، این حمایت‌ها می‌تواند در چارچوب مسئولیت بین‌المللی دولت ترکیه به عنوان کشوری که حمایت مستقیم و احتمالاً کنترل مؤثر بر بازیگران نیابتی دارد، قرار گیرد. به ویژه زمانی که اقدامات این گروه‌ها، نقض‌های حقوق بشری یا نقض قوانین بین‌الملل بشردوستانه را شامل شود، ترکیه می‌تواند مسئول شناخته شود (Shelton, 2017:125).

اسرائیل در تحولات سوریه نقش متفاوتی ایفا کرده است. برخلاف ترکیه که حمایت مستقیم از گروه‌های شبه‌دولتی دارد، اسرائیل عمدتاً بر اساس نگرانی‌های امنیتی و مقابله با نفوذ ایران و نیروهای وابسته به آن، دست به حملات نظامی و بمباران مواضع خاص در خاک سوریه زده است (Hokayem, 2020:621). یکی از نکات مهم این است که اسرائیل برخلاف تصور عمومی، از احمد الشرع و هیئت تحریر شام حمایت نکرده بلکه سیاستش بیشتر بر حمایت محدود و گاه پنهان از اقلیت دروزی در جنوب سوریه بوده و به طور مرتب مواضع گروه‌های وابسته به ایران را هدف قرار داده است (Cordesman, 2023: 38). با این حال، حملات اسرائیل به مواضع داخل سوریه، اگر به بازیگران غیردولتی یا غیرنظامیان آسیب برساند، مسئولیت بین‌المللی این کشور را در بر دارد، به ویژه اگر این اقدامات برخلاف اصول حقوق بین‌الملل بشردوستانه و منشور سازمان ملل باشد (ICRC, 2020).

۳-۲-۳. پیامدهای حقوقی اقدامات ترکیه و اسرائیل در وضعیت جدید سوریه

با روی کار آمدن دولت جانشین تحت رهبری احمد الشرع و هیئت تحریر شام، چالش‌های حقوقی تازه‌ای در ارتباط با مسئولیت حمایت‌کنندگان خارجی بروز کرده است. از یک سو، حمایت ترکیه از ارتش ملی و نیروهای نیابتی، با وجود مشروعیت محدود دولت جانشین، می‌تواند موجب اعمال مسئولیت حقوقی شود، به ویژه اگر نقش ترکیه در کنترل موثر این نیروها اثبات گردد (Crawford, 2019:26). از سوی دیگر، اسرائیل با حملات مکرر خود به مواضع نیروهای وابسته به ایران در سوریه، در حالی که سیاست مستقیمی در حمایت از دولت جانشین جدید ندارد، به طور بالقوه مسئولیت بین‌المللی برای خسارات و آسیب‌های ناشی از این عملیات دارد. این وضعیت پیچیده حقوقی که ترکیب حمایت مستقیم و حملات نظامی متفاوت را در بر می‌گیرد، نیازمند بررسی دقیق اسناد، مدارک و تعاملات بین‌المللی است (Phillips, 2018:38). علاوه بر این، وضعیت چندجانبه و دخالت سایر بازیگران منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای، باعث شده است که چارچوب مسئولیت حقوقی و تعهدات دولت‌های حمایت‌کننده به طور قابل توجهی پیچیده‌تر شود. در چنین شرایطی، الزام به رعایت قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه، احترام به حاکمیت دولت جانشین و جلوگیری از تشدید بحران، از اهمیت حیاتی برخوردار است (United Nations, 2022).

۳-۳-۳. تحلیل تعارض‌ها و فرصت‌ها در تثبیت دولت جانشین و حقوق بین‌الملل

در بستر بحران‌های پیچیده و چندجانبه‌ای همچون سوریه، تثبیت دولت جانشین نه تنها مسئله‌ای سیاسی و امنیتی، بلکه چالشی حقوقی با ابعاد گسترده است. این بخش به بررسی تعارض‌ها و فرصت‌های حقوقی و سیاسی در مسیر تثبیت دولت جانشین تحت رهبری احمد الشرع (جولانی) می‌پردازد و نقش حقوق بین‌الملل و جامعه جهانی را در این فرایند تحلیل می‌کند.

۳-۳-۱. چالش‌های مشروعیت، پذیرش بین‌المللی و تعامل با بازیگران غیردولتی

یکی از مهم‌ترین موانع پیش روی دولت جانشین، چالش مشروعیت داخلی و بین‌المللی است. مشروعیت دولت در حقوق بین‌الملل عمدتاً بر مبنای کنترل موثر بر قلمرو، قابلیت اداره و پذیرش توسط جامعه بین‌الملل تعریف می‌شود (Klabbers, 2021:23). دولت احمد الشرع با وجود کنترل بخش‌هایی از شمال غرب سوریه، هنوز نتوانسته است مشروعیت رسمی و فراگیر بین‌المللی کسب کند. این وضعیت ناشی از ماهیت شبه‌دولتی و ایدئولوژیک هیئت تحریر شامو همچنین عدم پذیرش جامع از سوی بازیگران

کلیدی جهانی و منطقه‌ای است (Phillips, 2022:25). علاوه بر آن، تعامل با بازیگران غیردولتی و حمایت‌کنندگان خارجی، شرایطی پیچیده به وجود آورده است. دولت جانشین به طور مستقیم یا غیرمستقیم تحت تأثیر حمایت ترکیه و سایر بازیگران است و این امر می‌تواند منجر به محدود شدن استقلال سیاسی و حقوقی آن شود. (Berti, 2020:68) این وضعیت تعارض‌هایی را بین حق حاکمیت و دخالت خارجی شکل می‌دهد که چالش‌های حقوقی مهمی را پیش می‌آورد.

۳-۲. امکان و شروط پذیرش مسئولیت و تعهدات دولت جانشین

از منظر حقوق بین‌الملل، جانشینی دولت به معنای انتقال کلی تعهدات و مسئولیت‌های دولت پیشین است. (Crawford, 2019:57) با این حال، پذیرش مسئولیت دولت جانشین مشروط به تحقق برخی معیارهاست. مهم‌ترین شرط، کنترل موثر بر قلمرو و توانایی عملی در اجرای تعهدات است (ILC, 2001). با توجه به ماهیت نیمه‌متمرکز و بحران‌زده دولت تحت رهبری احمد الشرع، تحقق کامل این شرط با موانع جدی روبه‌رو است. با این حال، مسئولیت‌پذیری دولت جانشین به عنوان یک راهکار حقوقی برای تثبیت مشروعیت و ایجاد بسترهای تعامل بین‌المللی مطرح است. پذیرش مسئولیت‌های بین‌المللی می‌تواند ابزاری برای جلب اعتماد جامعه جهانی، کاهش تنش‌ها و تسهیل روند بازسازی باشد. (Chesterman, 2020:75) به عبارت دیگر، دولت جانشین می‌تواند با تعهد به رعایت اصول حقوق بین‌الملل، فرصت‌های جدیدی برای پذیرش و تثبیت موقعیت خود بیابد.

۳-۳. نقش جامعه بین‌الملل در حمایت از صلح و ثبات

جامعه بین‌الملل، به ویژه سازمان ملل و نهادهای مرتبط، نقشی کلیدی در تسهیل تثبیت دولت جانشین و حمایت از صلح در سوریه ایفا می‌کند. بر اساس اصول منشور سازمان ملل، احترام به حاکمیت، عدم دخالت در امور داخلی و حمایت از حل و فصل مسالمت‌آمیز منازعات، اصول بنیادینی هستند که باید رعایت شوند (United Nations, 2022). با این حال، بحران سوریه نمونه‌ای از پیچیدگی‌های تعامل میان حقوق بین‌الملل و واقعیت‌های سیاسی است. جامعه جهانی، با تقسیم منافع و سیاست‌های متعارض، تاکنون نتوانسته است راه‌حل جامع و پایداری برای تثبیت دولت جانشین و مهار حمایت‌های خارجی فراهم کند. (Phillips, 2018:25) این امر نه تنها موجب تعمیق بحران شده بلکه زمینه برای نقض‌های حقوق بشری و وخامت اوضاع انسانی را افزایش داده است. از سوی دیگر، حمایت‌های هدفمند از روند‌های قانونی، احترام به حقوق بشر و توسعه نهادهای دولتی مشروع، می‌تواند نقش سازنده‌ای در

بازسازی و تثبیت دولت جانشین ایفا کند. به ویژه، تأکید بر شفافیت، پاسخگویی و تعامل مثبت با جامعه بین‌الملل، می‌تواند فرصت‌های نوینی را در مسیر صلح و ثبات ایجاد کند (Bassiouni, 2019:36).

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، چارچوب حقوقی و سیاسی مسئولیت دولت جانشین در سوریه، به ویژه تحت رهبری احمد الشرع (جولانی) و دولت الإنقاذ، در زمینه حمایت خارجی از بازیگران غیردولتی، با تمرکز بر نقش ترکیه و اسرائیل، مورد بررسی دقیق و تحلیلی قرار گرفت. بررسی اسناد حقوقی بین‌المللی، تحلیل شرایط میدانی و تحولات سیاسی، زمینه‌ای برای فهم عمیق‌تر چالش‌ها و فرصت‌های تثبیت دولت جانشین و مسئولیت‌های متقابل شکل داد. اولاً، دولت جانشین در حقوق بین‌الملل دارای تعهدات و مسئولیت‌هایی است که تحت شرایط مشخصی شامل کنترل موثر و مشروعیت داخلی و بین‌المللی، باید پذیرش و اجرای آنها را تضمین کند. دولت جدید تحت رهبری جولانی، با وجود کنترل بخشی از شمال غرب سوریه، همچنان با چالش‌های جدی مشروعیت و پذیرش بین‌المللی مواجه است. ثانیاً، حمایت خارجی از بازیگران غیردولتی، شامل حمایت نظامی، مالی و سیاسی، باعث پیچیدگی بیشتر مسئولیت‌های دولت جانشین شده است. این حمایت‌ها به ویژه از سوی ترکیه با پشتیبانی از ارتش ملی سوریه و از سوی اسرائیل با حملات نظامی هدفمند علیه گروه‌های وابسته به ایران، اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر ساختار قدرت و امنیت در مناطق تحت کنترل دولت جانشین داشته است. ثالثاً، مسئولیت دولت‌های حمایت‌کننده از منظر حقوق بین‌الملل، در قالب مفاهیمی مانند «کنترل موثر» و «مسئولیت مستقیم» قابل پیگیری است. این مسئولیت‌ها شامل جلوگیری از اقدامات غیرقانونی بازیگران نیابتی و تضمین احترام به حقوق بشر می‌باشد.

در پاسخ به سؤال نخست که «در چه شرایطی دولت حمایت‌کننده خارجی مسئولیت بین‌المللی نسبت به آثار حمایت خود از بازیگران غیردولتی در دولت جانشین خواهد داشت؟» بایستی پاسخ داد دولت حمایت‌کننده خارجی در صورتی مسئولیت بین‌المللی دارد که حمایت او از بازیگران غیردولتی منجر به نقض تعهدات بین‌المللی، به ویژه نقض حقوق بشر یا بی‌ثباتی قابل توجه در دولت جانشین شود. این مسئولیت مستقل از مسئولیت ذاتی دولت جانشین در تأمین ثبات و امنیت داخلی است. به عبارت دیگر: دولت جانشین مسئول مدیریت امنیت داخلی و رعایت حقوق بشر در قلمرو خود است. دولت خارجی مسئول است اگر اقدامات حمایتی او باعث تحمیل آسیب یا نقض حقوق بین‌الملل شود، حتی اگر دولت

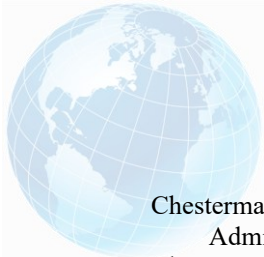
جانشین قادر به کنترل کامل اوضاع نباشد. درباره پرسش دوم پژوهش نیز، دولت‌های حامی نظیر ترکیه و اسرائیل مسئولیت بین‌المللی در قبال اقدامات بازیگران نیابتی و شبه‌دولتی دارند، به ویژه زمانی که نقش کنترل و حمایت مستقیم آنها اثبات شود. این مسئولیت می‌تواند شامل الزام به توقف حمایت‌های غیرقانونی و جبران خسارات وارده باشد.

برای تثبیت دولت جانشین و مدیریت مسئولیت‌ها، لازم است چارچوبی مبتنی بر اصول حقوق بین‌الملل توسعه یابد که دولت جانشین بتواند کنترل موثر بر قلمرو و ساختارهای حکومتی خود را تضمین کند و تعهدات بین‌المللی را به رسمیت بشناسد؛ جامعه بین‌الملل با حمایت از روندهای صلح و بازسازی، زمینه مشروعیت بخشی به دولت جدید را فراهم آورد و دولت‌های حامی خارجی مسئولیت خود را در قبال بازیگران نیابتی به‌ویژه در زمینه رعایت حقوق بشر و قوانین بین‌المللی به عهده گیرند و از حمایت‌های بی‌قید و شرط خودداری کنند.

در انتها لازم است توصیه‌هایی برای سیاست‌گذاران منطقه‌ای و جامعه بین‌المللی، ارائه شود؛ از جمله اینکه: سیاست‌گذاران منطقه‌ای باید به جای مداخلات نیابتی و حمایت‌های غیرشفاف، راهکارهای دیپلماتیک و همکاری‌های منطقه‌ای را برای کاهش تنش‌ها و تثبیت دولت جانشین در پیش گیرند؛ جامعه بین‌الملل به ویژه سازمان ملل و نهادهای مرتبط، باید نقش فعال‌تری در تضمین اجرای حقوق بشر، حمایت از آوارگان و بازسازی سوریه ایفا کنند و با حمایت حقوقی و مالی، فرآیندهای بازسازی نهادهای دولتی مشروع را تسهیل نمایند. دیگر اینکه لازم است چارچوب‌های نظارتی و حقوقی بین‌المللی برای کنترل حمایت‌های خارجی از بازیگران غیردولتی تقویت شده و مسئولیت‌پذیری دولت‌های حمایت‌کننده افزایش یابد تا از نقض حقوق بشر و افزایش تنش‌ها جلوگیری شود

References

- Bassiouni, M. Cherif (2019). *The Role of International Law in Post-Conflict Reconstruction*. Oxford University Press.
- Bodansky, Daniel (2012). *The Art and Craft of International Environmental Law*. Harvard University Press.
- Brownlie, Ian (2008). *Principles of Public International Law* (7th ed.). Oxford University Press.

- Chesterman, Simon (2004). *You, the People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building*. Oxford University Press.
- Chesterman, Simon (2020). *Responsibility to Protect and State Building*. Cambridge University Press.
- Crawford, James (2006). *The Creation of States in International Law* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Fawcett, Louise, & Hurrell, Andrew (2016). *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*. Oxford University Press.
- Klabbers, Janneke (2013). *An Introduction to International Law* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- Klabbers, Janneke (2021). *An Introduction to International Law*. Cambridge University Press.
- Koskeniemi, Martti (2011). *The Politics of International Law*. Harvard University Press.
- Lister, Charles (2016). *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. Oxford University Press.
- Phillips, Christopher (2018). *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East*. Yale University Press.
- Schmitt, Michael N. (2010). *State Succession in Municipal and International Law*. Oxford University Press.
- Shaw, Malcolm N. (2017). *International Law* (8th ed.). Cambridge University Press.
- Weber, Cynthia (2019). *International Relations Theory: A Critical Introduction*. Routledge.
- Papers:
- Al-Homsi, Ahmad (2022). State Succession and Responsibility in Failed States: The Syrian Case. *Journal of International Law and Politics*, 54(2), 301-328.
- Amnesty International. (2021). *Turkey's Role in Syria: Support to Armed Groups*.
- BBC Monitoring. (2024). *Profile: Hay'at Tahrir al-Sham and its Governance in Idlib*.
- Berti, Benedetta (2020). Proxy Warfare in the Syrian Conflict: Legal and Political Implications. *Middle East Policy*, 27(4), 82-97.
- Bensahel, Natan, & Scharre, Paul (2014). *The Future of Armed Groups in Syria: Transition and Responsibility*. Center for a New American Security.
- Browne, Malachy (2020). Libya's Transitional Government and International Legal Challenges. *International Journal of Middle Eastern Studies*, 52(1), 75-95.
- Cordesman, Anthony H. (2023). *Israel's Strategy in Syria: Targeting Iranian Influence and Regional Implications*. Center for Strategic and International Studies.
- Falk, Richard (2013). The Syrian Crisis and International Law. *Journal of International Law and Politics*, 45(2), 287-310.
- Gawerc, Michelle I. (2023). War, Proxy Warfare, and Statehood in the Middle East. *International Journal of Middle East Studies*, 55(1), 45-67.
- Gillespie, Alexander (2021). International Responsibility for Proxy Wars: Complexities and Implications. *Journal of International Law*, 39(3), 211-238.
- Guzansky, Yoel, & Krause, Keith (2021). Israel's Military Strategy in Syria: Countering Iranian Influence. *Journal of Strategic Studies*, 44(5), 789-812.
- Hassan, Ahmad (2023). The Dynamics of Kurdish Politics in Syria: QSD and Regional Implications. *Middle East Policy*, 30(1), 72-89.
- Hinnebusch, Raymond (2015). Syria: From 'Authoritarian Upgrading' to Revolution? *International Affairs*, 91(4), 837-857.

- Human Rights Watch. (2023). Turkey's Military Operations in Northern Syria: Civilian Impact. HRW Report.
- Kershner, Isabel (2024). Israel's Strategy in Syria: Balancing Support for Druze Communities and Countering Iran. The New York Times.
- Lund, Aron (2019). The Syrian Conflict and Turkish Proxy Forces. The Century Foundation.
- Lister, Charles (2019). The Syrian Kurdish Autonomous Administration: From Conflict to Governance? Chatham House.
- Lister, Charles (2023). Syria's Fragmented Future: Power Dynamics in 2025. Middle East Journal, 77(2), 121-139.
- Ozkan, Mustafa (2023). Turkey's Proxy Forces in Syria: Organization and Impact. Middle East Journal, 77(3), 412-430.
- Phillips, Christopher (2022). Understanding the Syrian Opposition: Actors and Dynamics. Chatham House Report.
- United Nations. (2016). Report of the International Law Commission on State Succession. United Nations General Assembly.
- United Nations. (2022). Report on the Situation in Syria and Accountability of External Actors. United Nations General Assembly.
- United Nations. (2022). Report on the Situation in Syria and International Efforts for Peace and Stability. United Nations General Assembly.
- Judgmnet:
- International Court of Justice (ICJ). (1986). Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States).
- International Court of Justice (ICJ). (2010). Advisory Opinion on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory.